

وحیدعظیم‌نیا

دبیر گروه اقتصاد

سیستم فعلی اعطای یارانه بنزین به خودروها دارای چندین مشکل ذاتی است؛ اولاً بخش قابل توجهی از جمعیتی که وسایل نقلیه ندارند، سود نمی‌برد. ثانیاً یارانه‌ها بر اساس نیاز تخصیص نمی‌یابد، بلکه بر اساس تعداد خودروهایی که در اختیار دارند، منجر به توزیع ناعادلانه منافع می‌شود. ثالثاً فقدان قیمت‌گذاری مبتنی بر بازار و نبود مکانیسم کارآمد برای تخصیص سهمیه‌ها منجر به تخصیص نادرست منابع و استفاده ناکارآمد از سوخت می‌شود. در صفحه پیش‌رو به بررسی اصلاح یارانه بنزین به نفع برای تحقق عدالت در اعطای یارانه بنزین و کارایی اقتصادی بهینه‌سازی مصرف پرداخته‌ایم.

گفت‌وگو

بهینه‌سازی مصرف بنزین و اجرای نظام تعرفه‌گذاری پلکانی پر مصرف‌ها

الگوی مصرف خانوارهای ثروتمند با چند خودرو در بین مشترکان پر مصرف محسوب می‌شوند که منجر به سهم بالایی از پرداخت یارانه انرژی پنهان به این خانوارها شده است که تخمین زده می‌شود بیش از ۴/۵ میلیارد دلار باشد. برای اصلاح این وضعیت، تغییر اعطای سهمیه بنزین بر اساس تعداد خودرو به اعطای سهمیه به ازای هر نفر بسیار مهم است. این تغییر توزیع عادلانه یارانه‌های انرژی و ارتقای مصرف بهینه بنزین در خانوارها را تضمین می‌کند و موجب خواهد شد که با اجرای نظام تعرفه‌گذاری پلکانی پر مصرف‌ها در بخش بنزین و بهینه‌شدن مصرف بنزین در کشور، کمک به حل ناترازی بنزینی کشور کند.

گفت‌وگو

وضعیت فعلی مصرف بی‌رویه بنزین در کشور مانگراتی‌هایی را در مورد تأثیر آن بر محیط‌زیست، اقتصاد و منابع انرژی ایجاد کرده است. یکی از عوامل مهم در این موضوع، مصرف بالای بنزین در اقصشار مرفه جامعه همراه با یارانه انرژی و سهمیه‌بندی ارزان بنزین در بخش خودرو است. همچنین طبق گزارش اخیر مرکز پژوهش‌های مجلس، الگوی مصرف خانوارهای ثروتمند با چند خودرو در بین مشترکان پر مصرف محسوب می‌شوند که منجر به سهم بالایی از پرداخت یارانه انرژی پنهان به این خانوارها شده است که تخمین زده می‌شود بیش از ۴/۵ میلیارد دلار باشد. برای اصلاح این وضعیت، تغییر اعطای سهمیه بنزین بر اساس تعداد خودرو و به اعطای سهمیه به ازای هر نفر بسیار مهم است. این تغییر توزیع عادلانه یارانه‌های انرژی و ارتقای مصرف بهینه بنزین در خانوارها را تضمین می‌کند و موجب خواهد شد که با اجرای نظام تعرفه‌گذاری پلکانی پر مصرف‌ها در بخش بنزین و بهینه‌شدن مصرف بنزین در کشور و کمک به حل ناترازی بنزینی کشور کند.

اهداف اولیه اجرای این طرح دو مورد است؛ بهینه‌سازی مصرف بنزین در بخش خانگی و تحقق عدالت در تخصیص یارانه انرژی. با ارائه سهمیه بنزین برای هر نفر سیستم پیشنهادی چندین مزیت کلیدی را ارائه می‌دهد:

۱- بهینه‌سازی مصرف افزایش یافته؛ با معرفی یک قیمت تعادلی براساس ارزش واقعی بازار بنزین، افراد بدون خودرو سهم منصفانه خود را از یارانه انرژی دریافت خواهند کرد. در همین حال، افرادی با سطح مصرف معقول انگیزه خواهند داشت تا شیوه‌های مصرف کارآمدتری را دنبال کنند تا از فروش سهمیه بنزین مزاد خود بهره‌مند شوند. مالکان خودروهای پر مصرف نیز به دلیل قیمت بالاتری که خارج از مدل بهینه باید بپردازند، انگیزه خواهند داشت تا مصرف بنزین خود را بهینه کنند.

۲- ارتقای عدالت؛ تغییر از اعطای سهمیه به ازای هر خودرو به هر نفر توزیع عادلانه یارانه‌های انرژی را تضمین می‌کند. این رویکرد مزیت خانوارهای ثروتمند با خودروهای متعدد را حذف می‌کند و فرصت‌های برابر را همه افراد برای بهره‌مندی از یارانه‌ها براساس نیاز واقعی انرژی خود فراهم می‌کند.

۳- نظارت بر مصرف صنعت حمل‌ونقل؛ سیستم پیشنهادی امکان تخصیص مصرف بنزین در صنعت حمل‌ونقل و نقل براساس بررسی‌ها و کدهای ملی را فراهم می‌کند. این رویکرد اصلاح و کاهش مصرف بیش از حد خودرو را از طریق نظارت و تنظیم مؤثر امکان‌پذیر می‌کند.

برای اجرای مؤثر این طرح، ایجاد زیرساخت برای بازار بورس بنزین که بر اساس قیمت‌های تعادلی عمل می‌کند، ضروری است. چنین بازاری تبادل آسان سهمیه‌های بنزین را در بین افراد تسهیل و توزیع عادلانه و کارآمد منابع را تضمین می‌کند. علاوه بر این، دولت را قادر می‌سازد تا مصرف بنزین را به طور مؤثر تنظیم و نظارت کند. تأثیر این طرح بر مصرف شخصی قابل توجه خواهد بود که این امر مصرف بیش از حد در میان خانوارهای ثروتمند را کاهش می‌دهد و آنها را به سمت شیوه‌های پایدارتر هدایت می‌کند. به طور هم‌زمان، افراد بدون خودرو سهم به حق خود را از یارانه انرژی دریافت می‌کنند و از آنها حمایت لازم را برای نیازهای انرژی خود فراهم می‌کنند.

اقتصادسنجی

سرویس اقتصادی ۶۰-۸۸۵۳۳

«جوان» الزامات تحقق عدالت در اعطای یارانه بنزین را بررسی می‌کند

یارانه بنزین را به افراد فاقد خودرو هم بدهید

بازار مبادله سهمیه، ایران می‌تواند توزیع عادلانه یارانه‌ها را ترویج و صرفه‌جویی در انرژی را تشویق کند و برخی از بار مالی مرتبط با برنامه یارانه خود را کاهش دهد، در حالی که این پیشنهاد دارای پتانسیل ایجاد یک سیستم اقتصادی کارآمدتر و منصفانه‌تر از نظر اجتماعی است، موفقیت آن به برنامه‌ریزی دقیق، مدیریت قوی و توانایی دولت برای عبور از پیچیدگی‌های اصلاحات بستگی دارد.»

■ **بنزین برای همه، خروج دولت از قیمت‌گذاری دستوری بنزین**

سیدعلی مرتضوی کارشناس حوزه سیاست‌گذاری اقتصادی در رابطه با مشکلات موجود در زمینه اعطای یارانه بنزین به خودرو و کارت سوخت به «جوان» می‌گوید: «در حال حاضر اعطای یارانه بنزین به خودرو مشکلات مختلفی را در پی داشته است. علاوه بر اینکه نظارتی بر مصرف هر خودرو با کارت سوخت و اعطای یارانه بنزین وجود ندارد، همچنین باعث بی‌عدالتی نیز شده است. طبق آمار وزارت نفت، ثروتمندترین دهک جامعه بیش از ۲۰ درصد از کل خودروهای کشور را دارند که بر اساس لایحه بودجه ۱۴۰۳، بیش از ۴/۵ میلیارد دلار تنها یارانه بنزین افراد ثروتمند است که این رقم ۱/۵ برابر زیان کشور ناشی از کمبود بنزین است که حدوداً ۳ میلیارد دلار واردات بنزین برای سال آتی در تبصره هدفمندی یارانه‌ها تخمین زده شده است.»

وی می‌افزاید: «طرح بنزین به نفع برای حل این معضل جدی در اعطای یارانه غیرهدفمند بنزین است. برای رسیدگی به مسائل موجود و دستیابی به توزیع عادلانه یارانه بنزین، راه‌حل پیشنهادی شامل اصلاح مکانیسم اعطای سهمیه بنزین به جای خودروهاست. این امر مستلزم دریافت سهمیه‌ای است که هر فرد صرف نظر از تعداد خودروهای خود دارد. در نتیجه یک بازار مبادله سهمیه بنزین ایجاد می‌شود که به افراد امکان می‌دهد سهمیه‌های خود را معامله کنند. قیمت‌گذاری بازار این سهمیه‌ها بر اساس عرضه و تقاضا تعیین و اطمینان حاصل می‌شود کسانی که بنزین بیشتری مصرف می‌کنند قیمت بالاتری می‌پردازند.»

این کارشناس حوزه سیاست‌گذاری اقتصادی با اشاره به اینکه راه‌حل پیشنهادی مزایای اقتصادی را در سطح فردی و ملی ارائه می‌دهد، می‌گوید: «افرادی که فزین امکان مصرف می‌کنند، فرصت صرفه‌جویی در مصرف بنزین را خواهند داشت که منجر به افزایش سهمیه آزاد در بازار مبادلات بنزین و سود حاصل از فروش آزاد بنزین به مشترکان پر مصرف و ثروتمند می‌شود. علاوه بر این، سیستم یارانه سرانه افراد را تشویق می‌کند الگوهای مصرف خود را در بهینه تنظیم کنند، هر هزینه‌های غیر بهینه‌ها را کاهش داده و بازده اقتصادی را تقا دهند.»

وی در پایان تأکید می‌کند: «پیشنهاد اصلاح یارانه بنزین با اجرایی تخصیص سهمیه بنزین سرانه و ایجاد بازار بورس سهمیه‌بندی بنزین راه‌حل مهم برای عدالت در توزیع یارانه‌ها، خروج دولت از قیمت‌گذاری دستوری بنزین، انتقال کامل عواید حاصل از اصلاح قیمت بنزین به خانوار و همچنین بهینه‌کردن مصرف در سطح جامعه را ارائه می‌دهد که این رویکرد موجب خواهد شد بی‌عدالتی‌های موجود در توزیع یارانه‌ها، در عین ارتقای بهره‌وری اقتصادی جطرفی شود. یارانه عدالت، منافع اقتصادی و ثبات برای صنعت حمل‌ونقل، اصل اصلاح پتانسیل ایجاد یک سیستم عادلانه‌تر و پایدارتر یارانه انرژی را دارد. همچنین با اعطای سهمیه بنزین به نفر به جای خودرو علاوه بر بهره‌مندی همه مردم و دهک‌های جامعه صرف نظر از دارندة خودرو بودن یا نبودن از یارانه اعطای در بخش بنزین، این امکان نیز فراهم می‌شود که هزینه مصرف بالای اقصشار بر درآمد و پر مصرف بنزینی جامعه که در صنعت حمل و نقل نیز فعال نیستند، به جای جیب دولت از جیب خودشان پرداخت شود.»

محمد حسن ظریف منشا | نسیم

هم‌اکنون سهمیه بنزین ۱۰ خانوار بدون خودرو در جیب یک خانوار با دو خودروی بیشتر است. با این اوصاف دهک ثروتمند جامعه سالانه ۴/۵ میلیارد دلار یارانه بنزین می‌گیرد، رقمی ۱/۵ برابر ضرر کشور از ناترازی بنزین که منجر به واردات روزانه ۱۰ میلیون لیتر بنزین شده که برای سال آتی موجب ۳ میلیارد دلار بار مالی به دولت جهت واردات بنزین شده است.»

این کارشناس انرژی در رابطه با اهمیت در زمینه اصلاح یارانه‌های پنهان انرژی می‌افزاید: «متأسفانه اعطای یارانه بنزین به خودرو موجب مشکلات زیادی شده است و امکان نفع بردن بخش بزرگی از مردم فاقد خودرو از طریق فروش سهمیه خود در قالب اعطای یارانه بنزین به هر کدملی و هر شخص وجود ندارد و با اصلاح سازوکار اعطای سهمیه بنزین به یارانه نفع هر خودرو، ضمن شکل‌گیری بازار اقتصادی در مصرف بنزین و همچنین کاهش ناترازی بنزین با ذی‌نفع کردن در بهینه مصرف‌کردن بنزین در خانوار است. با گذار به تخصیص سرانه و ایجاد

سیدعلی مرتضوی

کارشناس سیاست‌گذاری اقتصادی

ثروتمندترین دهک جامعه بیش از ۲۰ درصد از کل خودروهای کشور را دارند که بر اساس لایحه بودجه ۱۴۰۳، بیش از ۴/۵ میلیارد دلار تنها یارانه بنزین افراد ثروتمند است که این رقم ۱/۵ برابر زیان کشور ناشی از کمبود بنزین است که حدوداً ۳ میلیارد دلار واردات بنزین برای سال آتی در تبصره هدفمندی یارانه‌ها تخمین زده شده است

و نقل مبتنی بر پیمایش، سوخت یارانه‌ای دریافت کنند و در این مسیر، ناترازی بنزین نیز به حداقل خواهد رسید و مردم ذی‌نفع اقتصادی و مالی در بهینه مصرف‌کردن بنزین خواهند شد.

■ **رویکرد بنزین به نفع و مزایای مهم آن برای وضعیت فعلی ناترازی بنزین**

محمدرضا کارگذار کارشناس انرژی در رابطه با طرح مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در زمینه حذف یارانه خودروهای دهک‌های ثروتمند جامعه و اعطای سهمیه به نفر در خانوارهای فاقد خودرو به «جوان» می‌گوید: «اخیراً مرکز پژوهش‌های مجلس پیشنهاد داده است که برای عادلانه‌کردن یارانه بنزین سهمیه بنزین خانوارهای دارای بیش از دو خودرو به مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی پیدا کند که با این اقدام بیش از ۴/۵ میلیارد دلار یارانه بنزین اصلاح و از طرف دیگر عدالت نیز رعایت خواهد شد. دهک ثروتمند جامعه که بیش از ۱/۳ میلیون خانوار هستند، دارای بیش از دو خودروند و ۲۲ درصد از کل خودروهای کشور را در اختیار دارند. به بیان دیگر

دهک ثرو و تمند جامعه که بیش از ۱/۳ میلیون خانوار هستند، دارای بیش از دو خودرو‌وند و ۲۲ درصد از کل خودروهای کشور را در اختیار دارند. به بیان دیگر هم‌اکنون سهمیه بنزین ۱۰ خانوار بدون خودرو در جیب یک خانوار با دو خودروی بیشتر است. با این اوصاف دهک ثروتمند جامعه سالانه ۴/۵ میلیارد دلار یارانه بنزین می‌گیرد

و نقل مبتنی بر پیمایش، سوخت یارانه‌ای دریافت کنند و در این مسیر، ناترازی بنزین نیز به حداقل خواهد رسید و مردم ذی‌نفع اقتصادی و مالی در بهینه مصرف‌کردن بنزین خواهند شد.

■ **مزایای اصلاحات پیشنهادی**

۱- برابری و تحقق عدالت در اعطای یارانه انرژی در بخش بنزین؛ اصلاحات با حصول اطمینان از اینکه یارانه‌ها براساس نیازهای فردی به جای مالکیت خودرو ارائه می‌شود، به موضوع توزیع ناعادلانه یارانه‌های بنزین رسیدگی می‌کند. این امر به کاهش شکاف درآمدی مرتبط با سیستم توزیع یارانه فعلی کمک می‌کند.

۲- کارایی اقتصادی؛ معرفی قیمت‌گذاری مبتنی بر بازار از طریق بازار مبادلات سهمیه‌ای، افراد را به مصرف مسئولانه‌تر سوخت تشویق می‌کند. کسانی که بالاتر از الگوی بهینه مصرف می‌کنند، قیمت‌های بالاتری می‌پردازند، در حالی کسانی که خودرو ندارند نرخ مصرف پایین‌تری دارند. از قیمت‌های پایین‌تر سود می‌برند. این امر مشوق مصرف سوخت کارآمد و کاهش هزینه‌های غیرضروری خواهد بود.

۳- حفظ و توسعه سوخت جایگزین بنزین در صنعت حمل و نقل با داده‌محور شدن مصرف هر فرد؛ اصلاحات پیشنهادی تأثیری بر قیمت استفاده از خدمات حمل و نقل مانند تاکسی یا حمل و نقل عمومی نخواهد داشت. همچنین با تکیه بر اصلاحات مذکور و داده‌محور شدن پیمایش در صنعت حمل و نقل، سهمیه مصرفی در چارچوب تعیین شده اختصاص داده می‌شود و همچنین موارد با مصرف بالای بنزین در صورت عدم تخلفاتی نظیر قاچاق بنزین به سمت دوگانه سوژشدن و تعویض خودروی فرسوده یا امتیازاتی نظیر اعطای وام برای خرید خودروی جدید خواهد رفت.

طرح اصلاحی ارائه شده از سوی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در زمینه حذف یارانه بنزین دهک دهم و اعطای یارانه بنزین به هر نفر در خانوارهای فاقد خودرو به دنبال رفع مشکلات مربوط به سیستم فعلی یارانه بنزین است. با استقرار نظام یارانه بنزین به هر کد ملی و ایجاد کارایی اقتصادی در بهینه‌کردن مصرف خانوار موجب خواهد شد که دولت از قیمت‌گذاری بنزین خارج شود و تنها مصارف درون الگوی بهینه خانوار مبتنی بر اعطای سهمیه به هر کد ملی و همچنین خودروهای فعال در صنعت حمل

مهدی هاشم‌زاده

مدیر گروه انرژی اندیشکده‌ماهد

مصرف بالای بنزین در دهک‌های ثروتمند جامعه و استفاده بیشینه از یارانه انرژی و سهمیه بنزین ارزان قیمت در بخش خودروها هستیم. وی ادامه داد: موضوعی که طبق برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس بیش از ۴/۵ میلیارد دلار یارانه پنهان انرژی را برای خانوارهای پر مصرف و دارای خودروهای زیاد در این بخش ایجاد کرده است. برای اصلاح این ایجاد کرده است. علاوه بر اینکه باید سازوکار اعطای یارانه بنزین، از اعطای سهمیه به خودرو به اعطای سهمیه به نفر تغییر کند. همچنین باید مصارف خارج از الگوی بهینه تعریف شده، تنها از سهمیه مردم فاقد خودرو با قیمت تعادلی در بازار مبادلات بنزین کشور تأمین شود کما اینکه زیرساخت این بازار به راحتی تأمین شده است و وجود دارد.»

این کارشناس انرژی با اشاره به دو هدف مهم تحقق بهینه‌سازی مصرف و عدالت در تخصیص یارانه‌های انرژی در بخش بنزین با اعطای سهمیه بنزین به هر نفر به جای خودرو گفت: از این رو دو هدف بسیار مهم در بخش مصرف انرژی از سوی مردم به وقوع خواهد پیوست، اولاً لاجت عدالت در تخصیص یارانه‌های پنهان انرژی در بخش بنزین و دیگری دهک ثروتمند جامعه منحصرآبه گرفتن سهمیه بیشتر بنزین یارانه‌ای با خرید خودرو و تبدیل آن به کالای سرمایه‌ای و ایجاد تقاضای کاذب در بازار به بهانه کارت سوخت اقدام نخواهد کرد. همچنین مصارف خانوارهای ثروتمند جامعه با کشور، به خرید و فروش خواهد رسید که این موضوع اثر بسیار مهمی در بهینه‌سازی مصرف دارد، زیرا مردمی که فاقد خودرو هستند، سهم خود را از یارانه پنهان انرژی دریافت خواهند کرد و مردمی که مصرف معقولی دارند نیز به سمت مصرف بهینه‌تر برای سود اقتصادی حاصل از فروش سهمیه مزاد بنزین خود خواهند رفت و همچنین خودروسازان بر مصرف نیز به سمت بهینه‌کردن تلاش کرد.

مدیر گروه انرژی اندیشکده‌ماهد در گفت‌وگو با «جوان» تشریح کرد

چرایی اثرگذاری «اعطای سهمیه بنزین به نفر» در بهینه‌کردن مصرف و کاهش ناترازی

مصرف بنزینی خود به دلیل واقعی‌شدن قیمت بنزین برای مصارف شخصی خارج از الگوی بهینه خواهند رفت. در این بین مصرف صنعت حمل و نقل نیز براساس پیمایش و روی کدملی و پیمایش به صورت توأمان تخصیص داده خواهد شد که در این صورت اصلاح و کاهش مصرف خودروها در کشور به صورت ماینیتورینگ کامل انجام خواهد شد.

مدیر گروه انرژی اندیشکده‌ماهد در پایان اظهار کرد؛ وضعیت کنونی مصرف بی‌رویه بنزین در کشورمان، برنامه‌ریزی جامع برای بهینه‌سازی مصرف و تحقق عدالت در تخصیص یارانه انرژی را ایجاب می‌کند. تغییر از اعطای سهمیه بنزین به ازای هر خودرو به هر نفر، همراه با ایجاد بازار بورس بنزین، مزایای متعددی را به همراه خواهد داشت که اینها شامل افزایش بهینه‌سازی مصرف، توزیع عادلانه یارانه‌ها و نظارت مؤثر الگوهای مصرف صنعت حمل و نقل است. با اجرای این طرح می‌توان به سمت یک سیستم پایدارتر و عادلانه‌تر که هم به نفع افراد و هم برای محیط‌زیست است، تلاش کرد.

گفت‌وگو